Pentru un sistem național de educație muzicală permanentă

de **OVIDIU VARGA**

Nevoia de a cînta, la om, s-a născut poate din dorința de a nu se simți singur, poate pentru a se simți uneori mai puternic. Nevoia de a cînta, a colectivității, s-a născut sigur din dorința colectivității de a fi una singură, de a se unifica, întotdeauna pentru a se simți mai puternică.

La toate popoarele sau națiunile globului, în toate orînduirile sociale, muzica a fost un element organic și necesar tuturor manifestărilor esențiale ale vieții individuale și colective, profane sau religioase, în timp de pace sau război, în mișcările de eliberare națională și socială, în clipele de cea mai exuberantă bucurie sau de copleșitoare durere. Pentru că muzica este în același timp cea mai individuală și cea mai colectivă dintre arte. Este în același timp emoțională și rațională, intuitivă și cerebrală, subiectivă și obiectivă, națională și universală, eteronomă și autonomă, concretă și abstractă, fizică și metafizică, legică și aleatorică, artă și știință. Dar, în primul rînd, pentru că muzica este cea mai consolatoare și cea mai agitatorică dintre toate artele. De aici și uriașa forță educațională, de la origini pînă în zilele noastre, în întreaga istorie a omului și a omenirii. Și firesc, în întreaga istorie a poporului nostru.

Istoria unui individ, ca și istoria unei colectivități, este istoria procesului său educațional. Istoria unui popor, a unei națiuni, este istoria educației sale naționale, în procesul de conștientizare a individului și colectivității, ca apartenență la acel popor sau la acea națiune. Fiecare națiune, de-a lungul istoriei, își elaborează propriul său sistem educațional, în concordanță cu concepțiile sale politice, sociale, economice, etice și estetice. Sistemul educațional socialist este cel mai complex și superior sistem educațional din cîte au existat pînă în prezent în istoria omenirii. Pentru că este științific și moral. Pentru că este modern și specific. Pentru că este național și internaționalist.

Societatea noastră socialistă este — definitoriu și programatic — o societate educațională. Ea impune știința și conștiința perfecționării educaționale permanente, ca o necesitate obiectivă, atît a individului cît și a colectivității, în scopul optimizării continue a bunăstării sale materiale și spirituale.

Forța educațională primordială și permanentă a societății noastre emană de la partid. El concentrează esența înțelepciunii colective, a sensibilității și a fanteziei creatoare a națiunii noastre socialiste. Emană de la conducerea partidului și statului nostru, personal de la tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Au trecut trei decenii de mutații esențiale în structura societății noastre, a națiunii și a individului, timp în care s-au produs procese educaționale în toate domeniile de activitate — economică, politică, socială, științifică, cultural- artistică, morală — în scopul edificării societății socialiste multilateral dezvoltate.

Au trecut trei decenii în care educația muzicală a națiunii socialiste, ca parte integrantă a educației socialiste a națiunii, a cunoscut o amploare, o bogăție și o diversitate de forme și manifestări, demne de marea tradiție națională din trecutul patriei noastre.

Deslușesc trei straturi ale educației muzicale, naționale etice și estetice, în tradiția noastră.

Un strat multisecular, cel mai vechi prin sincretismul folcloric, antrenînd majoritatea poporului din trecut, adică țărănimea. Al doilea strat secular, prin sincretismul folcloric și cîntece patriotice, antrenînd alături de țărănime, micii meseriași, muncitorii și intelectualii progresiști. Al treilea strat, cel mai recent, este cel tridecenal al educației socialiste (cu începuturile lui eroice în stratul al doilea), în care este antrenată întreaga națiune socialistă, cu precădere tineretul, manifestîndu-se prin toate genurile muzicale, de la sincretismul folcloric, cîntecele patriotice și revoluționare, pînă la muzica de cameră și simfonică. Cele trei straturi educaționale coexistă în contemporaneitate, cu virtuțile și carențele inerente unui proces amplu și complex în plină desfășurare și perfecționare. Folclorul este prima formă de autoeducație muzicală permanentă a poporului nostru, o formă educațională primară, spontană, intuitivă, funciară, de manifestare artistică a instinctului de conservare spirituală a individului și colectivității căreia îi aparține. Asemenea limbii materne vorbite, folclorul muzical, ca limbă maternă cîntată, a avut secole de-a rîndul o extraordinară funcție unificatoare și, împotriva tuturor vicisitudinilor istoriei, a fost singura formă de autoeducare a sentimentelor, a voinței, a gîndirii, unica formă artistică de educație sentimentală, etică, estetică, patriotică, națională. Procesul educațional folcloric, multisecular dar permanent, lent dar consecvent, a oglindit în planul individual și al colectivității, continuitatea și permanența procesului de formare a poporului român, a spiritualității românești în spațiul mioritic. El a generat ulterior forme mereu mai conștientizate de educație muzicală națională prin folclor și prin cîntece patriotice, prin școli și reuniuni corale, prin creații naționale profesioniste, prin presă, cărți, instituții naționale și personalități, reflectînd și acționînd asupra procesului de unificare națională și de afirmare a națiunii române.

https://biblioteca-digitala.ro

După eliberare, cele două straturi educaționale ale tradiției naționale, manifestîndu-se în condițiile noi cerute de noile sarcini educaționale ale națiunii și societății în continuă transformare revoluționară, s-au amplificat și diversificat, încorporîndu-se în noul strat al educației socialiste. Amploarea, diversitatea, nivelul și prestigiul muzicii românești contemporane, în planul creației, interpretării, învățămîntului, muzicologiei, discului muzical și al activității artistice de amatori, se datorează condițiilor materiale și morale, locului și funcției educaționale pe care sistemul educațional socialist le acordă muzicii și muzicienilor profesioniști și neprofesioniști. Succesele noastre muzicale sînt binecunoscute, există timpul jubiliar de a ne mîndri cu ele. Dar dacă e firesc să ne mîndrim cu succesele muzicii noastre, tot atît de firesc mi se pare a nu trece cu vederea unele carențe cum ar fi:

1) Inconsistența și inconsecvența primordialității și a ponderii naționale a educației muzicale în învățămîntul muzical de toate gradele, precum și în afara școlii, în instituții muzicale profesionale: filarmonici, opere, radio, televiziune etc.;

2) Degradarea uneori calitativă alteori cantitativă a folclorului și a altor genuri muzicale și pasivitatea constatativă a Institutului de Etnografie și Folclor și a criticii noastre muzicale ;

3) Pierderea din vedere a optimizării educaționale a vîrstelor preșcolare și școlare în procesul educației muzicale;

4) Fărîmițarea și necoordonarea numeroaselor și diverselor acțiuni educaționale, caracterul lor întîmplător;

5) Rutinarea și nemodernizarea permanentă a metodologiei educaționale în școli și în afara lor.

Sistemul național de educație muzicală permanentă pe care îl preconizez nu este inventat de mine. El a existat și s-a cristalizat treptat în tradiția muzicală multiseculară a poporului, de la origini pînă astăzi, de-a lungul celor trei straturi ale tradiției educației muzicale românești, despre care am vorbit. Cum spuneam, straturile se întrepătrund și coexistă, cu o plurifuncționalitate antologică, educativă și estetică. Sistemul caută să sintetizeze și să sistematizeze într-un tot organic și unitar, cu valabilitate perfectibilă permanentă, pe plan local și național, la sate și la orașe, pentru copii, tineret și adulți, în familie, în școală și în afara școlii, principii ale tradiției și educației muzicale în țara noastră. Desigur „aduse la zi", adică puse în concordanță modernă și națională cu stadiul actual și de perspectivă, modern și național al societății noastre socialiste. Sistemul caută să răspundă întrebărilor : în ce scop facem educația muzicală ? Cu ce repertoriu ? Prin ce metode și mijloace educaționale ? Cînd ? La ce vîrste ? În ce cadru ?

Deci, sistemul național de educație muzicală permanentă este sau trebuie să fie, stadiul actual și de perspectivă de conștientizare și de științifizare a proceselor educaționale proprii, specifice geniului muzical al poporului, de care, în primul rînd, națiunea socialistă trebuie să fie conștientă, cu precădere copiii și tineretul nostru. El se impune astăzi ca o necesitate obiectivă.

După opinia mea, un sistem național de educație muzicală permanentă trebuie să rezolve problema fundamentală a revitalizării, a stimulării, a cultivării conștiente a *stării native și vitale de creativitate muzicală* permanentă (și nu numai muzicală), cu care e înzestrat poporul nostru, într-o măsură definitorie. Fiecare generație trebuie să reconstituie filogenetic, individual și colectiv, pe durata sa educațională subconștientă și conștientă, ontogeneza multiseculară a tradiției noastre muzicale de la stadiul primar, spontan și intuitiv, la cel evoluat, conștient, științific.

Sistemul pornește de la cîteva principii fundamentale ale culturii și educației socialiste în scopul corelării organice între cercetare, învățămînt și producție, a interdependenței teoriei cu practica, a educației prin muncă, pentru muncă. De asemenea, sistemul are în vedere, în perspectivă: sistematizarea urbanistică și ștergerea treptată a deosebirilor esențiale între sat și oraș ; generalizarea învățămîntului liceal și ștergerea treptată a deosebirilor esențiale între munca intelectuală și cea manuală, generalizarea alfabetizării muzicale (ca revendicare, nu profesionalizarea muzicală) și ștergerea treptată a deosebirilor esențiale între profesionism și neprofesionism muzical.

1). *Principiul fundamental*, cheia de boltă a sistemului este *primordialitatea* și *ponderea națională* ca mesaj patriotic umanist și ca limbaj specific în educația muzicală permanentă. Prin aceasta înțeleg locul și funcția primordială pe care trebuie să le aibă, în procesul educațional, toate formele de creativitate muzicală (și metamuzicală), nativă și vitală, prin care s-a manifestat de-a lungul veacurilor geniul muzical al poporului, și care urmează a fi activizate, cultivate, permanentizate, conștientizate în sistemul național de educație muzicală: a) starea creativă de a asculta muzica; b) de a cînta muzica cu vocea și cu instrumentul; c) starea creativă de a inventa muzica și versul cu vocea și instrumentul; d) starea creativă de a juca după muzică ascultată, cîntată sau inventată cu vocea sau cu instrumentul; e) starea creativă de inventare și construcție a instrumentelor populare; f) starea creativă de „a spune" prin muzică, vers și dans, idei, sentimente, fapte, din prezent sau trecut, din viața individuală sau colectivă; g) starea creativă de a cînta de unul singur cu vocea și cu instrumentul sau în grup ; h) starea creativă de a cînta toate genurile. La aceste manifestări muzicale plurivalente se pot adăuga și altele nemuzicale

https://biblioteca-digitala.ro

ca de pildă: starea creativă de a țese, de a face veșminte naționale, picturi, sculpturi, obiecte casnice și atîtea altele.

Iată izvorul nesecat al creativității populare permanente care trebuie să inspire orice sistem național de educație muzicală. Spațiul nu ne îngăduie a insista asupra consecințelor educaționale ce decurg din cultivarea sistematică a tuturor acestor extraordinare aptitudini muzicale ancestrale ale poporului, care au constituit secole de-a rîndul unice forme de autoeducare muzicală permanentă. Aș insista doar asupra importanței cultivării actuale în școală și în afara ei a aptitudinii de a crea muzică și de a cînta muzică, cu voce și cu instrument, precum și aptitudinea *practică* de a inventa și de a construi instrumente muzicale.

Desigur că primordialitate și pondere națională în mesaj umanist-patriotic și ca limbaj specific nu înseamnă exclusivism național. Cunoaștem și recunoaștem cu toții importanța muzicii altor popoare, și în special, a clasicismului muzical european în procesul de educație muzicală. Dar a pune bazele educației muzicale cu ponderea uneori exclusivă pe clasicismul muzical european așa cum se întîmplă într-o măsură în învățămîntul muzical de toate gradele, în ciclurile educative ale filarmonicilor, sau la radio și televiziune, mi se pare o greșeală de concepție. (S-ar cuveni ca radioul și televiziunea să aibă cicluri *permanente* și sistematizat comentate asupra teoriei și practicii folclorului nostru autentic și asupra istoriei sonore a muzicii românești!)

Dar principiul primordialității și ponderii naționale ca mesaj și ca limbaj, trebuie să intre în atenția tuturor instituțiilor muzicale, școlare sau în afara școlii, în toate compartimentele educaționale: creație, interpretare, muzicologie, pedagogie, organologie profesionistă sau neprofesionistă.

2. *Principiul valoric* determină însăși calitatea și eficiența formativă a procesului educațional. Asemenea principiului primordialității și ponderii naționale, principiul valoric are în vedere creația folclorică și profesională în toate genurile, atît românească cît și a altor popoare, interpretarea profesională și neprofesională, comentariul muzicologic, organologia populară tradițională sau electronică, metodologia educativă clasică sau modernă. Din păcate, constatăm încă lipsuri calitative în toate compartimentele. (Cele mai grave în consecințe sînt cele existente în calitatea pseudo-educațională pentru copiii preșcolari și școlari, a unui repertoriu cu muzică ușoară de proastă calitate!) Prima treaptă a educației muzicale trebuie să se bucure de cea mai valoroasă creație folclorică și profesională românească, de cele mai perfecționate metode și mijloace tradiționale și moderne de educație muzicală, începînd cu jucării sonore pînă la instrumente muzicale, tehnice, electrice și electronice. În genere se impune o triere foarte exigentă privind calitatea întregului proces educațional de la noi. Lipsa de calitate, nonvaloarea să fie considerate ca infracțiune și sancționate ca atare. În stadiul conștientizării educaționale, principiul valoric nu mai poate opera doar spontan și intuitiv ca în folclor.

3. *Principiul funcționalității educative a tuturor genurilor, formelor și stilurilor* naționale muzicale de creat, de cîntat și de ascultat individual și colectiv, vocal și instrumental, a tuturor genurilor, formelor și stilurilor, muzicologice și metodologice, a tuturor instrumentelor, folclorice sau profesionale, tradiționale sau moderne, condiționat însă de principiile anterioare, ca mesaj și limbaj specific, vine să îmbogățească sistemul național de educație muzicală permanentă. El presupune crearea și autocrearea unor genuri, forme și stiluri naționale care să răspundă și să corespundă necesităților educativ-estetice ale tuturor vîrstelor educaționale, preocupărilor, activităților și profesiunilor, individuale și colective. Acest principiu presupune de asemenea reînvierea posibilă a unor genuri, forme și stiluri folclorice autentice dispărute, dar cu eficiență educativ-estetică actuală, precum și, dacă e nevoie, inventarea unor genuri, forme și stiluri naționale noi, cu o eficiență educativ-estetică mai mare.

4. Mi se pare firesc și necesar ca sistemul național de educație muzicală permanentă pe care îl preconizez, să adopte și *principiul pluridimensionalității educative,* care-și are rădăcinile tot în tradiția noastră muzicală folclorică.

Profilul polivalent al geniului muzicii românești, George Enescu, ne îndreptățește să considerăm că aplicarea acestui principiu va avea consecințe educative deosebit de valoroase și multiple asupra profilului viitorului muzician, ca și al viitorului public. Accentuez, din nou, asupra dimensiunilor creativității componistice și interpretative, precum și a celei de inventivitate și făurire manuală a instrumentelor, care trebuie cultivate educațional în familie, în școală și în afara lor. Desigur, că nu toți copiii sau tinerii vor deveni muzicieni heptavalenți. Dar foarte mulți vor avea condițiile educaționale de a fi bivalenți, sau plurivalenți.

5. *Principiul simultaneității* antinomice a informației, în compartimentele educative ale creației, interpretării, metodologiei, muzicologiei și organologiei este generat pe de o parte de plurivalențele antinomice ale muzicii și ale tradiției noastre muzicale, pe de altă parte de volumul mereu mai imens de cunoaștere, în domeniul artei și științei sunetelor, din trecut și de astăzi. Chiar de pe primele trepte ale educației muzicale, dar și mai tîrziu, copiii și tinerii trebuie să ia cunoștință simultan cu folclorul copiilor și cu muzica valoroasă a compozitorilor noștri, simultan cu creația tradițională și cu cea contemporană socialistă,

https://biblioteca-digitala.ro

simultan cu genurile accesibile „de cîntat" și cu cele mai greu accesibile „de ascultat"; simultan cu muzica românească, (ca pondere) și cu muzica altor popoare; simultaneitatea vocal-instrumentală a educației muzicale, simultaneitatea metodologică teoretico-practică, intuitiv-alfabetizată, umanistă-științifică, intelectuală-manuală în asimilarea muzicii, în construcția instrumentelor populare și moderne etc., etc.

6. *Principiul optimizării eficienței educaționale a vîrstelor* se referă la faptul că deși toate vîrstele sînt educabile, totuși vîrstele școlarizării (3—23 ani) au o eficiență educațională optimă. Greșit se consideră că o educație muzicală temeinică se poate face începînd cu vîrste mature, pentru care se organizează ciclurile întîrziate de conferințe, lecții, comentarii etc. Educația muzicală are un caracter simultan, intensiv și extensiv, de acumulare cantitativă și de asimilare calitativă a muzicii, care nu se poate realiza nici într-un an-doi de școlarizare, nici printr-un ciclu-două de concerte-lecții. Sistemul generalizării învățămîntului liceal, în cadrul căruia locul și funcția educativă a limbii muzicale materne și a istoriei muzicii românești se cuvine să se afle alături de limba și literatura română, vine în întîmpinarea acestui principiu al optimizării eficienței educaționale a vîrstelor. Publicul muzical și muzicianul de mîine se formează în grădinița de copii de azi.

7. *Principiul modernității socialiste* are în vedere *cadrul, mijloacele* și *metodele,* sistemului național de educație muzicală permanentă, vizînd contribuția activă a acesteia la făurirea profilului patriotic, etic, estetic și umanist al națiunii socialiste. Acest principiu se referă la baza materială modernă cu care sînt și vor fi mereu mai bine dotate locuințele familiale, maternitățile, creșele, grădinițele de copii, școlile de toate gradele, instituțiile muzicale, cluburile, casele de cultură, fonotecile publice, studiouri, stadioane, săli de sport etc. în privința mijloacelor audio-vizuale tehnice, electrice și electronice, la nivelul științei și tehnicii mondiale. Principiul modernității socialiste presupune o permanentă perfectibilitate a cadrului, mijloacelor și metodelor educaționale ale sistemului, acestea decurgînd din principiile fundamentale ale culturii și educației socialiste, din corelația dintre cercetare-învățămînt și producția artistică, autoeducare prin muncă și muzică, învățămînt și muzică, sport și muzică, divertisment și muzică.

8. Procesul de conștientizare și de științifizare a construcției socialiste duce în mod firesc și necesar la *principiul planificării științifice și organizării teritoriale și naționale* a educației muzicale permanente.

Planificarea științifică *cincinală* ni se pare cea mai proprie proceselor intensive, de acumulare cantitativă și mai ales extensive, de asimilare calitativă a muzicii. Toate aceste compartimente educaționale se cuvine a fi cuprinse în planuri cincinale, individuale și colective, care să răspundă și să corespundă comenzii sociale și estetice a națiunii socialiste în etapa cincinalului respectiv. În felul acesta planul de educație muzicală, ca parte integrantă a planului cincinal, va contribui la înaripărea națiunii pentru îndeplinirea și depășirea sarcinilor din plan, reflectînd în creații de înaltă valoare artistică, ideile, sentimentele și faptele eroice ale constructorilor socialismului, multilateral educați, științific și artistic.

9. Sistemul presupune organizarea pe întreg teritoriul țării a unor centre de educație muzicală, a căror structură trebuie să cuprindă cele opt forme de manifestare a aptitudinilor creatoare ale poporului, pe plan folcloric și profesional. De asemenea organizarea teritorială și ierarhizarea valorică a tuturor formațiilor muzicale și a soliștilor în toate genurile profesionale și neprofesionale, reglementarea, planificarea și ierarhizarea concursurilor, festivalurilor, săptămînilor muzicale, zilelor muzicale calendarizate anual, bienal, trienal, cvadrienal sau cincinal: reglementarea și ierarhizarea valorică a stimulentelor morale: diplome, decorații, titluri, pînă și poate, o indemnizație pentru cultura și educația muzicală...

Organizarea teritorială a educației muzicale, similară în principiu dar nuanțată pentru sat și oraș, trebuie să aibă drept scop cunoașterea prin culegeri și cercetare, de către toți copiii și tineretul țării, a valorilor muzicale locale și naționale, de folclor autentic, cîntece patriotice, cîntece revoluționare, muzica românească în ansamblu, de păstrare, valorificare și îmbogățire a patrimoniului muzical local și național. Întreg tineretul țării trebuie să cînte, să se încînte cu muzica românească, să se avînte în educație prin muncă, pentru muncă. Această idee mi-a fost sugerată de o recentă hotărîre de partid, referitoare la educația tineretului în sens etic și estetic. Am putea spera ca un sistem național de educație muzicală permanentă — acesta sau un altul — să facă într-un viitor cincinal ca întreaga națiune socialistă să se avînte în muncă și în realizarea țelurilor materiale și spirituale ale oamenilor de omenie ai națiunii noastre socialiste, în aspirația pentru mai bine și mai frumos; cu condiția ca *principiul conclusiv,* cel al *caracterului activ, militant* al întregului sistem național de educație muzicală permanentă, să fie dominant și definitoriu pentru toate compartimentele educaționale ale sistemului.

https://biblioteca-digitala.ro